

<https://doi.org/10.53656/ped2026-2.08>

History of Bulgarian Education
История на българското образование

ДИНА БАТОЕВА ЗА УЧИЛИЩНАТА ЗРЕЛОСТ НА ДЕТЕТО (Опит за концептуален прочит)

**Проф. д-р Маргарита Колева,
проф. д. н. Йордан Колев**

Югозападен университет „Неофит Рилски“

Ако не се познават особеностите на възрастта на всеки отделен индивид, трудно могат да се подберат най-подходящите методи и средства за педагогическа дейност... Доказано е, че в сравнение с оценката на биологичното и психическото развитие на индивида по-трудно се извършва проучване на особеностите на неговата личност, защото всяка личност е уникална и условията, при които се формира и развива, са строго различни и специални.

Д. Батоева

През втората половина на XX в. и от началото на XXI в. българската педагогика има своя нетрадиционен европейски учен – **Дина Батоева**, доктор по медицина и професор по педагогика, doktor honoris causa на Югозападния университет „Неофит Рилски“. В периода 1972 – 1973 г. е стипендиант на СЗО в Австрия и Швейцария – специализира психологическа диагностика, експериментална психология и професионално ориентиране. Преподава и ръководи докторанти в българските университети, чете лекции в чужбина – Бернски университет (Швейцария), ДПУ „А. Херцен“ (Русия) и др. Автор е на 30 академични труда и над 200 научни публикации. Участва в международни конгреси, конференции и симпозиуми в България, Германия, Австрия, Русия, Унгария, Гърция, Румъния, Сърбия, Северна Македония, на които представя и защитава свои оригинални идеи за:

- психохигиена и диагностика на развитието на деца и подрастващи;
- работоспособност и предпазване от претоварване и умора;

- модел и програма на психомоторна готовност за писане;
- проблеми на ресоциализацията и работа с деца от рискови групи.

Проф. Д. Батоева е член и зам.-председател на СНС по педагогика при ВАК в периода 1991 – 2003 г. През 2003 – 2006 г. е член на Президиума на ВАК към Министерския съвет. В 1985 г. за авторството на *Комплексна методика за диагностика на училищната зрелост* е удостоена със званието „рационализатор“. Отличена е с орден „Кирил и Методий“ (1985)¹.

Научните интереси на Дина Батоева основно са активирани от методологичната постановка на М. Монтесори за човека (не е само биологично явление, а и продукт на социалната среда) и неговото образование – изкуство да наблюдаваме развитието като естествени явления и експериментални реакции с „праг на намесата“ за разделителна линия между творческия импулс на детето и желанието на възрастния. С такава идейно-философска нагласа тя целенасочено и творчески се опитва експериментално да обогати и мотивира националната педагогика да бъде наука за наблюдаване психичното и социалното саморазвитие на детето в процеса на образование. Както и Р. Щайнер препоръчва: за да опознаем човешката природа в развитие, преди всичко трябва да се опрем на наблюдаването на скритата природа на човека. Съответно научен център на половинвековната ѝ разностранна изследователска дейност е диагностика (психологическа и педагогическа) за саморазвитието и социалното израстване на детето. Следва да се подчертае, че прилаганите от нея различни методи, тестове, анкети и беседи за диагностика с подходящ инструментариум са сполучливо адаптирани с елементи на научни приноси към националните условия и проблемни области на училищния живот.

Безспорно психолого-педагогическото наследство на Батоева е многостранно и идейно ценностно в няколко научни направления (медицина, психология, педагогика, хигиена, дидактика), като акцентите са за:

- предучилищното детство с проблеми на индивидуалното развитие; възпитание и адаптация към условията на живот и обучение в детската възраст; училищна зрелост и готовност за училище; необходимост от психомоторна и специална подготовка за училище; дидактика в детската градина; дидактични игри и научно-технически средства; подходи на детската учителка;
- психолого-педагогически проблеми на онтогенезата; здравно-хигиенни проблеми: дневен режим, навици, поведение, умора; профилактика на неврози в детската възраст; организация на оздравителни мероприятия, летен отдих, игри, трудова дейност;
- дидактика и организация на процеса на обучение; особености на лекционната дейност, семинарите и индивидуалната работа със студентите; значение на педагогическото взаимодействие и общуването.

Забележителното научно творчество на проф. Батоева трябва своевременно да бъде проучено и оценено, за да е същностен елемент на българската

педагогика и да остане в историята на националното образование. Именно в този смисъл е посланието на проучването, а идейната и иновативната мащабност в нейните изследвания са основание предметът на изследването да е ограничен предимно до училищната зрелост на детето в индивидуалността му – обединяващата научна идея с авторски приноси. Принципът за индивидуален подход е ръководещ за психолого-педагогическите ѝ проучвания, които винаги са базирани на диагностика с измерване на детското развитие като непрекъснат биосоциален процес.

Съответно *целта* на представяния теоретичен коментар е анализиране научните разбиращения на Батоева за развитието на детето като индивид и субект при подготовката му за училищен живот. Постановъчно тя приема и работи по 5-те закона на Е. Клапаред, като се ръководи от идеята му, че детето минава един естествен ход на развитието си, в който има определени стадии.

Задачата на този първи историко-педагогически коментар е да се направят концептуални обобщения от изследванията на Батоева за училищната зрелост с готовност за училище, при които тя прилага различни научни методи. Предварителният прочит на нейните трудове с резултатите и анализите от индивидуалното измерване на детското развитие в предучилищна възраст, които са и с конкретни педагогически препоръки, е достатъчно основание да се *допусне*, че тя създава и прилага свой научен метод на педагогиката – комплексен, национален: авторска симбиоза от медицина – психология – дидактика.

Философските възгледи на Батоева са обосновани на диалектиката за развитието като процес на движение в живата материя и за всеобщата причинно-следствена връзка на явленията и обектите. Съответно приема развитието на човешкия индивид за естествен и закономерен процес, който е социално стимулиран чрез възпитание и обучение в подкрепа на естественото състояние на живота. Точно тази специфична характеристика на детското израстване Батоева изследва и моделира в своите научни проучвания на училищната зрелост и готовността за училищен живот, които да бъдат качествен елемент и на процесите за запазване естествено състояние на детето – хармонията вътре в себе си (Batoeva, 1986a, pp. 179 – 181; 1986b, pp. 53 – 54).

Закономерно Батоева прагматично избира системния подход за базов при изследванията си, което изисква всяко проучване на особеностите на индивида да бъде като на системен обект и да обхваща неговото зараждане, сегашно състояние и тенденция към изменения. Съответно тя измерва предимно разликите в условията и динамиката на явленията за индивидуално развитие в биосредата на вътрешния процес – именно чрез изучаване проявленията на тези явления от придобитата информация може да се предвижда бъдещото им развитие. Логично приема, че диагностиката всъщност е „срез“ в развитието,

моментна констатация на състоянието на детето, отразяващо резултатите от системното педагогическо въздействие върху него. За нея само от такъв системен подход е възможно правилно да се формулират и насочват задачите и на диагностиката, а съответно допълнително да се моделира психолого-педагогическа характеристика на конкретното дете (Batoeva, 1986a, p. 182; Batoeva, 1986b, pp. 52 – 53). Според Батоева смисълът на такива измервания е събраната информацията със съответния научен анализ/синтез да бъде обобщена в препоръки за необходими корекции във временното състояние на конкретно дете и да се предоставя на учителя за избора на подходящите към момента педагогически средства – „с прогнозата на развитието в т. нар. от Виготски „зона на близкото развитие“ (Batoeva, 1986a, p. 20 – 21).

Концептуално първо следва да се подчертаят системността и перманентността в изследователската дейност на Батоева. Нейното водещо убеждение е, че „ако не се познават особеностите на възрастта и на всеки отделен индивид, трудно могат да се подберат най-подходящите методи и средства за педагогическа дейност“. Тя приема за идеен ориентир класическата психологическа постановка, че колкото по-малко е едно дете, толкова по-бурно е неговото развитие. И закономерно застъпва тезата: изследванията „трябва да се извършват на по-кратки интервали от време (на три месеца – за яслената възраст; на шест месеца – за предучилищната възраст; на една година – в по-горните възрасти)“. В този контекст е разбирането ѝ, че наблюдаваните явления и показателите на развитието задължително „трябва да се следят в динамика: само така диагностиката ще служи и за оценка на постигнатото равнище на развитие, и за постоянен негов контрол и коректор“. Съответно издига авторска идея за общата цел на диагностиката и педагогиката: „прогнозиране развитието на детето, разкриване на неговите потенциални ресурси за развитие, темпове, особености“ (Batoeva, 1986a, pp. 20 – 21).

При своите проучвания Батоева избира за водеща тезата, че „индивидът не е пасивен продукт на влиянието на средата в най-широк смисъл на думата (условия на живот, обществена дейност, възпитание) – той го приема активно-адаптивно, като изменя средата според своите нужди“: именно „това е специфичната форма на движение на психиката“. Според нея тази психическа активност на индивида се проявява само в дейностите с личното му участие, които са в три форми:

„– като дейност на вътрешните и външните органи за установяване равновесие между организма и средата;

– като осъзнато и целенасочено променяне на средата;

– като теоретически опозната дейност“ (Batoeva, 1983).

Следователно може да се допусне, че Батоева със своите измервания доказва активността на детето в процесите на неговото саморазвитие и адаптация – отчитайки и сравнявайки статистическите данни от всеки срез,

тя регистрира съответния психичен „скок“ на индивида вътре в себе си и моделира елементи на социалното му „вграждане“ сега. А индивидуалното качество на адаптацията е същинската оценка и за работата на учителя, и за прогнозирането на перспективи за следващия етап (период) в образованието на детето.

Съобразно целта на проучването съществено е разбирането на Батоева за диагностиката като *„контрол на хода на развитието на детето“*. Тя допуска, че това се налага, *„защото самото развитие е сложен противоречив процес, който не протича еднакво при всеки отделен индивид“*. Системният контрол е необходим най-вече заради различните периоди (етапи) в процеса на индивидуалното самоусъвършенстване, „някои от които са с особено голямо значение за цялостното развитие на детето не само в онтогенезата, но и за цял живот“. За нея „такъв период е предучилищният, когато развитието е бурно и промените необратими“:

- настъпват значими морфологични и функционални изменения на детския организъм;
- появяват се психически новообразувания;
- започва социализация на личността и формиране на личностни качества, на нагласи и отношения;
- „стартира“ изграждане на характера, създават се предпоставки за обогатяване и регулиране на чувствата, за укрепване на волевия акт (Batoeva, 2004).

Според Батоева диагностиката следва да е част от ежедневието на образователния процес, за да бъде ключов елемент в организацията на живота в детската градина и училището. Нейното научно основание е, че измерването всъщност е оценяване на степента и характера на цялостното усъвършенстване на детето – физическо, психическо, личностно. Затова целта на измерването е разностранна: установяване развитието на психичните процеси, на личностните качества и особености; разкриване на влечения, нагласи, заложби, емоционални и психически състояния (тревожност, невротичност, агресивност, депресивност и т. н.). Тя приема, че същевременно трябва да се изучават и поведенческите реакции, характерът на взаимоотношения, реактивността и адаптивността на индивида, рефлексията му, социализацията и др. За нея „определянето на степента на развитие на дадена дейност изразява в общи линии и равнището на развитие на индивида – психическо и личностно“, с което се откриват възможности за предвиждане на очаквани промени в неговото състояние. Затова информацията от всички измервания на всяко отделно дете е „жизнено“ важна за научните качества на педагогиката – следователно и за професионалната работа на учителя, който е длъжен „да познава особеностите на педагогическите феномени и явления, на различните видове дейности, обуславящи развитието на индивида“ (Batoeva, 2004).

Фундаментални са тълкуванията на Батоева за общите научни цели, задачи и средства на диагностиката и педагогиката. Съобразно своите разбирания за индивидуално-комплексен подход към особеностите в развитието на отделния индивид, тя аргументирано коментира появата „на обезпокояващи прояви, симптоми или пък отсъствие на типични за нормалното развитие промени в поведението, в биологичното развитие, в говора, в различните дейности и др.“ (Batoeva, 1986a, p. 182). Логично и педагогически оправдано препоръчва задължителна консултация „със съответния специалист според конкретния случай – с логопед, психолог, невролог, педиатър и др., след която се провежда комплексна медико-педагогическа дейност“. И въвежда понятието *ретрогностика* – проучване историята на миналото развитие на детето (Batoeva, 2004). В резултат именно от този характер на корекционната работа с детето в неговия публично-учебен живот, следствие от измерване на развитието му, Батоева постига своето най-важно научно откритие:

„По този начин диагностиката се съдържа в една или друга посока в педагогическия процес, разкрива причините на една или друга диагностична находка, чрез което се осигурява реална възможност за релевантен подбор на възпитателни или други въздействия и вмешателства. А това е задължително и води до успех. Така диагностиката подпомага научно да се ръководи развитието на детето, да се провежда индивидуализирана, целесъобразна педагогическа дейност. *Ето защо диагностиката и педагогиката се предпоставят и са обвързани*“ (Batoeva, 2004); (Batoeva, 1986a, pp. 34 – 37; 1986b, p. 55).

Заклучително следва да се подчертае, че обобщенията от идеите си за измерване развитието на детето и резултатите от многобройните свои проучвания проф. Батоева най-синтезирано отразява в своята *Комплексна методика за училищна зрелост на 6 – 7-годишни деца* (Batoeva, 1999). Многократно подобрявана и усъвършенствана през годините (и в изследователски екипи от български учени и учители, и в сътрудничество с проф. Г. Бижков) с методиката на Дина Батоева са насърчавани за успешен ученически труд изследваните стотици хиляди български деца (Batoeva, 1986a; 1986b; Batoeva, 1999).

Вторият казус на изследването е за смислово-съдържателното пространство на научните търсения от проф. Батоева относно подготовката за училище на бъдещия първокласник, която тя разбира „да е достигнал до т. нар. училищна зрелост със съответните ѝ личностна готовност и социална зрелост“. Следва да се подчертае, че и в това направление философските ѝ разбирания са впечатляващи – най-вече с тезата, че процесът на образование за прехода към училищен живот „трябва да отразява сложните двустранни връзки и диалектически противоречия на развитието, борбата на вътрешните и външните противоречия („вътрешните условия на детето“)“ – без глобални прогнози, а в близка перспектива (Batoeva, 1986a, p. 179). Именно тази динамика на взаимодействията „характеризира детето

като подсистема на околната среда“, сред която то „търпи“ саморазвитието си – по принцип всяка система е хаотична и малки промени в една нейна част могат да доведат до големи промени в системата като цяло. Според Батоева изследването на „тези интегрални по-висши и по-низши системи е необходимо, за да се разкрие нивото на уравновесяване на детето с околната среда и достигнатата адаптация“. В такъв концептуален контекст тя прогнозно определя и целта на подготовката за училище – „в хода на индивидуалното развитие и съобразно изменените условия и социални ситуации (нов социален статус, нов вид водеща дейност, нов начин на живот) *осигуряване* на адекватна психофизиологична реакция и благоприятни условия за нормално, хармонично развитие без отклонения в поведенчески план, здравно състояние, емоционален тонус“ (Batoeva, 1986a, p. 180).

Д. Батоева специално разработва тезата, че при общата подготовка за училище съществена роля играе и социалният фактор – „условията на възпитание и опита на детето преди постъпването му в училище“. Естествено, тя отбелязва, че двата фактора не може да се разглеждат изолирано един от друг. И подчертава специално: „Също трябва да се има предвид, че при всеки отделен случай на индивидуалното развитие относителната им тежест на влияние е различна. Това налага да се познават много добре особеностите на всяко дете, характерът, темпото и степента на развитие, нервна система, мотивационна готовност, емоционално-волева готовност, интереси, контрол и самоконтрол, работоспособност. Едва при такава постановка може да се целенасочи и индивидуализира подготовката на детето за училище“ (Batoeva, 1986a, p. 181).

В постановъчен план Батоева понятийно тълкува и разграничава „училищна зрелост“ с „готовност“ (личностен феномен), които по принцип са взаимосвързани и „преплетени“. Приносно тя определя „границата“ между тях така: „Границата, която поставяме, е условна с цел по-диференцираното проучване и целенасоченото развитие на двете взаимно свързани и преплетени нива. Критериите и показателите, по които се отчитат тези нива, не са напълно еднакви. И докато показателите за училищната зрелост в световната практика на диагностиката са по-точно определени и утвърдени, макар и неуведнaквиени, тези за готовността все още се уточняват, дискутират, търсят се водещи и интегрални. В много случаи се смесва самото развитие на учебната дейност с показателите на умствената готовност и качествата на личността на детето“ (Batoeva, 1986a, p. 181; 1986b, p. 54; 1992, p. 8).

Според Батоева научно приетото разбиране за училищна зрелост на детето е, че „изразява морфо-функционалната и психофизическата годност на организма да отговори на комплекса от изисквания, които ще му бъдат предявени“. Тя основателно допуска, че закономерно „трябва да има и личностна готовност и необходимата социална зрелост“. И доказано твърди, че в резултат от такава комплексна подготовка за кризисната смяна на

„климата“ в околната среда „училищно зрелите деца леко и безболезнено се адаптират към учебната дейност и училищния стереотип на живот. Те се включват активно в обучението и приемат учебното натоварване, без това да ги изморява“.

Прогнозата на Батоева за психофизиологичната годност, която детето трябва да притежава, е, че ще му бъде осигурена „необходимата т. нар. неспецифична обща съпротивляемост спрямо действащите фактори на средата (умствено, психоемоционално, статично натоварване и т. н.)“. Според нея „тези общи защитни механизми са тренируеми и изискват освен определено функционално развитие на нервната система и определено време (т. е. продължителност на оказваното въздействие, което се получава в резултат на подготовката за училище в детската градина). И личностната готовност на детето изразява тяхното оптимално формиране“ (Batoeva, 1986a, p. 180).

За ролята на социалната зрелост на детето Батоева убедително подчертава и експериментално доказва, че „в комплекса на общата оценка тя е не помалко значима страна от нивото на физическото му и психическо развитие. Личностното развитие на детето и сформирането на социално-нравствени качества определят в най-голяма степен готовността му за системен учебен труд и живот в ученическия колектив“. Според нея не е случайна общата констатация за социално незрелите деца, че „по-трудно се справят с учебните задължения, проявяват по-слаба учебна активност, по-лесно се изморяват, което, ако не пряко, то косвено се отразява върху училищния им успех“. Тя коментира и често допусканата в педагогическата практика грешка, „като се смесват типологичните и личностните особености на детето с неговите интелектуални възможности“. Нейната преценка е, че такива деца по-трудно „се превръщат от обект на въздействие в субект на действие и това се отразява върху характера и темпа на собственото им развитие“ (Batoeva, 1987).

Водещата теза на Батоева за училищната зрелост на детето също е обоснована от общоприетото философско разбиране за закономерностите на индивидуалното развитие – зрелостта за училищен живот индивидът не достига спонтанно в хода на своето възрастово израстване. Според нея „зрелостта е степен (етап) в цялостното развитие на детето, който се обуславя от същите фактори, определящи развитието изобщо, а именно: от възпитанието, влиянието на средата и индивидуалните особености на детето, в тяхното сложно взаимодействие“ (Batoeva, 1986b, p. 55). В такъв смисъл тя научно характеризира особеностите на „учебно-възпитателната работа в детската градина и цялостният режим по форма и съдържание“ – те трябва така да са организирани, че „още от първата група да започва подготовка на децата за училище чрез поставяне на задачите за всестранното им развитие“. И закономерно – постепенно и последователно – „в последната група на детската градина освен общата подготовка започва и по-специална такава

във връзка с психологическата нагласа на детето за постъпване в училище и за ограмотяване и обучение по математика, при които в първи клас се срещат по-големи затруднения. Така подготовката (обща и специална) осигурява в голяма степен успешно училищно обучение, предотвратява негативните емоционални състояния у детето и нежелание за учене“ (Batoeva, 1983).

Специалната подготовка на детето за обучение в класната стая е важна част от теорията и експериментите на Батоева. Тук практически най-ценна е конкретизацията на нейните постановки и резултатите от проучванията по тях. Тя експериментално допуска твърдението, „че да се научи да пише, детето трябва не само да е достигнало до определена възраст, но и да е постигнало определено равнище на нервно-психическо и личностно развитие, което му осигурява необходимата годност и шансове за успех. Това зависи в значителна степен от биологичния фактор и заложените на детето за развитие на моторните способности“. Научната конкретизация впечатлява и при авторското тълкуване и оценяване за „изпълнението на всеки вид рисуване (както и прерисуването и писането) – извършва се на различно мозъчно равнище“. Според Батоева „при рисуването на човешка фигура се създава структурен графичен модел на обект, а прерисуването е репродуктивна дейност на графически образец, при който се търси сходство и степен на подражание на резултата с образа“. Съответно определя за закономерен процес възможността „тази дейност да се явява най-близка до писането“, и приема „резултатите от нея като най-информативни за наличие на графични умения и възможности на децата за писане“ (Batoeva, 1992, pp. 50 – 51).

В научноизследователската програма на Батоева са и процесите за индивидуално развитие, свързани с адаптация на детето към новия тип учебна дейност, т. е. обучението и неговата реализация в детската занималня с прогнозите за подготовка за училище. Трябва непременно да се подчертае, че резултатите от собствените проучвания относно адаптационните възможности на детето към обучението са основание за нейни авторски твърдения, свързани с базовата парадигма на процеса. Например:

– „обучението на децата е процес на подчертано въздействие върху висшата нервна дейност, в резултат на което се достига до нейното функционално усъвършенстване“;

– „обучението, като нов тип дейност, поставя пред централната нервна система нови и по-големи изисквания, които предизвикват известни изменения в реактивността, свързано с адаптационните им възможности“;

– „обучението се отразява благоприятно върху функционалното състояние на висшата нервна дейност и психичните процеси“;

– „училищната зрелост е съществено условие за по-лесната адаптация на децата към обучение“;

– „доброто физическо развитие и здравословно състояние са особено важен фактор, улесняващ адаптацията на децата към обучение“ (Batoeva, 1983).

Следва да се коментира още един сериозен творчески принос на Батоева към организацията на процеса на обучение в предучилищна възраст – нейните научни тези, измервания и резултати за същността и значението на хигиенните проблеми при този активен процес на учене. Тя авторски извежда проблема за работоспособността като един от „основните за хигиената на детско-юношеската възраст“ и същевременно разкрива неговата психолого-педагогическа и социална обусловеност – „учебната дейност изисква ниво на работоспособност и възможности на организма и психиката за приемане на учебно натоварване“, а „показател за работоспособност е комплексната реактивност на организма“. Според нея „индивидуално-психологическите особености заемат важно място в комплекса от субективни фактори, определящи работоспособността на децата в обучението“. Батоева научно доказва своите предположения как те „се отразяват съществено върху реактивността на организма в обучението, върху степента на уморяемост, бързината и лекотата при образуване на учебни навици и стереотипни реакции, а също и върху активността на децата в учебния процес, върху социалната адаптация“. Готовността на децата за училищно обучение също „играе голяма роля за поддържане на тяхната висока работоспособност“ (Batoeva, 1983).

В заключение на историко-педагогическия коментар за научните приноси в творческото наследство от проф. д-р Дина Батоева може да се обобщи за доказано, че тя има свое заслужено място в историята на педагогическите науки и в живота на българското училище. Приема се, че нейното най-същностно идейно-прагматично постижение е системното комплексно измерване на индивидуалното и социалното развитие на детето, научно анализирано с актуални педагогически препоръки за корекции и прогнози за възможни постижения в следващи етапи.

За резултат от опита за първи анализ на научните иновации от Дина Батоева са допустими следните тези.

Праг на очакването

Д. Батоева приема, че всеки човешки индивид е различен и в своята степен на възможности, и в своите разбирания за живот със себе си и с другия. Затова тя препоръчва да има *разделителна линия между възможностите на детето и очакванията на възрастните* – нейното послание е за доверие в резултатите от научните измервания с хуманните им прогнози, за да не се прекратява допустимият праг на очакването!

Адаптиране чрез стимулиране

Д. Батоева организира системно наблюдение за контрол, корекции и насърчения върху статуса на детето, а информацията от измерванията и

анализите предоставя на учителя в посреднически опити да насърчава малкия човек за творческите му импулси – *научно прогнозиране на динамичната хармония за саморазвитието на детето в процесите по подготовката му за училище*. Приема се, че нейната методика е оригинална и на практика е моделиране на подготовката на детето за стреса от тръгването на училище, т. е. *адаптиране чрез стимулиране* в пряка връзка със спецификата на учебния труд (обучението като стимулатор) и съобразно промяната в околната среда с новия начин на живот в нея. В този контекст е допустима тезата, че Батоева всъщност измерва и прогностично „канализира“ енергията на детското саморазвитие.

Педагогическо прогнозиране

Д. Батоева през годините опитно и експериментално разработва в система компонентите на *нова педагогическа наука – педагогическа прогностика с научен метод педагогическа прогноза!* Доказателствата за такава водеща теза на изследването са в цялостното ѝ научно творчество с акцентите върху подготовката на детето за училище. Нейният основен научен метод е *прогнозно-педагогически* – способ за *пряко* предвиждане/прогнозиране възможностите на всяко дете за учене, като и коригира педагогическите средства и подходи за неговото индивидуално образование съобразно реални социални перспективи за периодите на близко развитие. Относно прилагания от Батоева научен метод за педагогическо прогнозиране *хипотетично* е възможно да се коментира за три процесуални етапа.

I етап – диагностично-експериментален: срез на моментното състояние и ретрогностика.

II етап – аналитико-корекционен: съпоставяне на данните с анализ и препоръки за корекции.

III етап – контролно-прогностичен: проверка за контрол и синтез с прогноза.

Представеният историко-педагогически коментар с обобщенията, твърденията и издигнатите тези за психолого-педагогическото наследство на проф. д-р Дина Батоева е само една субективна гледна точка на нейни асистенти и последователи. Тя беше наш необикновен пример за доброто и красивото в човешкото сътрудничество – и в науката, и в живота. Идеята е и други колеги да проучат приносите ѝ за хуманизиране на педагогическите науки у нас и с признателност заедно да я съхраним за историята на българското образование.

БЕЛЕЖКИ

1. За биографични данни и библиография: Дина Тодорова Батоева. 50 години научно-творческа, преподавателска и публицистична дейност. 2004. Сб., Юбилейно издание. Съст. и ред. доц. д-р М. Колева. Благоевград: Неофит Рилски; Детето, неговото семейство и неговата детска градина. 2006. Сборникът е посветен на проф. Дина Тодорова Батоева, доктор хонорис кауза на ЮЗУ „Неофит Рилски“. Съст. Димитър Кр. Димитров. Благоевград: Неофит Рилски. ISBN-10: 954-680-409-6; ISBN-13: 978-954-680-409-9.

ЛИТЕРАТУРА

- Батоева, Д. (1983). *Адаптацията на децата към обучение (Психохигиенни аспекти)*. София: Медицина и физкултура.
- Батоева, Д. (1986a). Подготовка на децата за училище и училищната зрелост. Собствена комплексна методика за установяване училищната зрелост. В: *Подготовка на децата за училище. Резултати и задачи от проучване училищната зрелост на 5 – 6-годишните деца*. Благоевград: ЕЦНПКФКС.
- Батоева, Д. (1986b). Резултати от проучването на училищната зрелост на 5 – 6-годишните деца и някои теоретични основания. В: *Подготовка на децата за училище и приемственост между детската градина и училището* (pp. 52 – 58). София: Софийски университет.
- Батоева, Д. (1987). *Психопедагогически и хигиенни проблеми на обучението в детската градина*. Благоевград: ВПИ.
- Батоева, Д. (1992). Подготовка за писане (овладяване на графическия компонент). В: *Специална подготовка за училище* (pp. 49 – 62). Благоевград: Пирин-Принт.
- Батоева, Д. (1999). *Комплексна методика за училищна зрялост на 6 – 7-годишни деца и методически указания за приложението ѝ*. София: Програма Стъпка по Стъпка. ISBN 954-9876-01-02.
- Батоева, Д. (2004). Диагностика на развитието на детето преди постъпването му в училище. *Предучилищно възпитание*, 3, 2 – 11.

REFERENCES

- Batoeva, D. (1983). *Adaptatsiyata na detsata kam obuchenie (Psihohigienni aspekti)*. Sofia: Meditsina i fizkultura [in Bulgarian].
- Batoeva, D. (1986a). Podgotovka na detsata za uchilishte i uchilishtnata zrelost. Sobstvena kompleksna metodika za ustanovyavane uchilishtnata zrelost. In: *Podgotovka na detsata za uchilishte. Rezultati i zadachi ot prouchvane uchilishtnata zrelost na 5 – 6-godishnite detsa*. Blagoevgrad: ETsNPKFKS. [in Bulgarian].

- Batoeva, D. (1986b). Rezultati ot prouchvaneto na uchilishtnata zrelost na 5 – 6-godishnite detsa i nyakoi teoretichni osnovania. In: *Podgotovka na detsata za uchilishte i priemstvenost mezhdu detskata gradina i uchilishteto* (pp. 52 – 58). Sofia: Sofiyski universitet [in Bulgarian].
- Batoeva, D. (1987). *Psihopedagogicheski i higienni problemi na obuchenieto v detskata gradina*. Blagoevgrad: VPI [in Bulgarian].
- Batoeva, D. (1992). Podgotovka za pisane (ovladyavane na graficheskia komponent). B: *Spetsialna podgotovka za uchilishte*. Blagoevgrad: PIRIN-PRINT, 49 – 62. [in Bulgarian].
- Batoeva, D. (1999). *Kompleksna metodika za uchilishtna zryalost na 6 – 7-godishni detsa i metodicheski ukazania za prilozhenieto y*. Sofia: Programa Stapka po Stapka [in Bulgarian]. ISBN 954-9876-01-02.
- Batoeva, D. (2004). Diagnostika na razvitiето na deteto predi postapvaneto mu v uchilishte. *Preduchilishtno vazpitanie*, (3), 2 – 11 [in Bulgarian].

DINA BATOEVA'S PERSPECTIVE ON THE SCHOOL READINESS OF THE CHILD (A conceptual interpretation attempt)

✉ **Prof. Dr. Margarita Koleva**
ORCID iD: 0000-0002-1980-3669

✉ **Prof. Yordan Kolev, DSc.**
ORCID iD: 0000-0003-2588-1484
South-West University "Neofit Rilski"
Blagoevgrad, Bulgaria
E-mail: m_koleva@swu.bg
E-mail: jordan_kolev@gbg.bg